

Скомороха Наталія Петрівна,
заступник директора з НВР
ДПТНЗ «Шосткинське вище професійне училище»
Сумської області

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОСТІ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЗАКЛАДІВ П(ПТ)О: З ДОСВІДУ РОБОТИ ШОСТКИНСЬКОГО ВИЩОГО ПРОФЕСІЙНОГО УЧИЛИЩА

У статті розкрито проблему формування національно-культурної ідентичності учнівської молоді закладів П(ПТ)О. Визначено особливості формування національної ідентичності учнів з досвіду роботи Шосткинського вищого професійного училища»: подається система виховної роботи закладу, підходи до розуміння національно – патріотичного виховання сучасної молоді як системи заходів спрямованих на формування «нового» українця, що діє на основі національних та європейських цінностей.

Практичне значення статті полягає в тому, що її матеріали можуть використовуватися в організації виховної роботи закладів загальної освіти, професійно-технічної, підготовці педагогів, педагогічній практиці студентів, бібліотечних працівників – усіх, хто виявляє інтерес до питань національно-патріотичного виховання.

Ключові слова: національно-патріотичні цінності, особистість, виховання патріотизму, любов до народу, батьківщини, держави, мова, національна ідентичність, соціальні зміни, досвід роботи, моральні цінності.

Суттєві зміни в політичному та громадському житті українського суспільства актуалізують питання національно-патріотичного виховання дітей та молоді, яке вперше за роки незалежності України розглядається як головний чинник збереження національної безпеки та єдності. Патріотизм стає індикатором, маркером духовного оздоровлення народу, передбачає трансформацію громадянської свідомості, пробуджує національну самосвідомість й ґрунтується на моральній основі. Рубікон духовного оновлення, який було перейдено під час Революції гідності, сконструював нові суспільно-політичні реалії, пов'язані із захистом Вітчизни від зовнішньої агресії та наявністю внутрішніх, сплетених у «гордіїв вузол» соціальних, економічних та політичних проблем, способи розв'язання яких залежать від побудови нової стратегії виховання молодого покоління на основі співробітництва між системою освіти, органами державної влади та громадськими організаціями [1].

Формування у підлітків національно-культурної ідентичності є проблемою державної ваги і національної безпеки. Виклики, перед якими стоїть наша країна: відстоювання власної територіальної цілісності, становлення політичної нації, зростання ролі власної причетності і відповідальності за долю України вимагають уваги до виховання підрастаючого покоління та актуалізують формування у підлітків

національно-культурної ідентичності. Актуальність формування національно-культурної ідентичності обумовлена необхідністю досягнення й засвоєння національно-культурних цінностей українського народу, історичної пам'яті, збереження національної автентичності та традицій. Важлива роль у цьому плані відводиться позакласній діяльності закладів освіти. Про необхідність активізації уваги до формування у підростаючого покоління національно-культурної ідентичності йдеться в Законах України «Про освіту», «Про культуру», «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті», Указі Президента «Про пріоритетні заходи щодо сприяння зміцненню національної єдності та консолідації українського суспільства, підтримки ініціатив громадянськості у цій сфері», Постанові Верховної Ради «Про вшанування героїв ООС та вдосконалення національно-патріотичного виховання дітей та молоді», у Національній стратегії розвитку освіти, Проекті Концепції гуманітарного розвитку України, Концепції українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді в умовах сучасних модернізаційних змін; Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2020-2025 роки (Указ Президента №286 /2019 від 18.05.2019).

Актуальність, педагогічна значущість проблеми, виявлені суперечності та доцільність наукового пошуку шляхів її вирішення зумовили вибір теми «Упровадження сучасних технологій національно-патріотичного виховання як засобу формування патріотичної свідомості й утвердження української громадянської ідентичності».

Для народу, який не пропонує Світу національного доробку, а прагне бути лише реципієнтом чужих цінностей і надбань, у ХХІ столітті уготована єдина дорога – бути розчиненим і упокореним. Тому висока і благородна місія національної культури і освіти – оберігати й утверджувати Ідентичність Української Нації як фундаментальну цінність буття.

Ключовим внутрішнім фактором духовної безпеки нації виступає національна самоідентифікація, яка втілюється у почуттях, цінностях –

«Я-Українець» – «Ми-Українці». Сутність цих почуттів, цінностей полягає у дієвій причетності особистості до своєї нації, до роду у широкому розумінні цього слова. Особистість має прийняти історичну естафету вищих духовних надбань нації, жити і діяти на їх основі та примножувати їх з урахуванням викликів теперішнього часу.

Проблема національно-культурної ідентичності висвітлена у наукових джерелах. До питання формування національно-культурної ідентичності зверталися філософи, психологи, педагоги.

У сучасних умовах світоглядні уявлення і переконання української молоді формуються у контексті драматичних реалій, переоцінки історичного минулого, розвінчування міфів, утвердження демократизму, полікультуралізму, поваги до розмаїття думок, різних поглядів на різні аспекти суспільного життя [2].

Відповіддю на виклики сучасного світу має стати національне виховання учнівської молоді, котра формуватиме ядро української

інтелігенції на основі національної ідеї.

Національна ідея об'єднує й консолідує суспільство, сприяє виробленню активної життєвої позиції молодій людині, становленню її як особистості. Національний характер виховання полягає у формуванні людини як громадянина України незалежно від її етнічного та соціального походження, віросповідання та передбачає створення спільноти самодостатніх людей, які об'єднані національною ідеєю та оберігають свої цінності й свободи.

Національне виховання має стати фундаментом становлення світогляду молодій людині, на якому формуються фахові знання та професійна відповідальність.

Головна мета національного виховання учнівської молоді – це формування свідомого громадянина – патріота Української держави, активного провідника національної ідеї, представника української національної еліти через набуття молодим поколінням національної свідомості, активної громадянської позиції, високих моральних якостей та духовних запитів.

Пріоритетом у виховній роботі ДПТНЗ «Шосткинське вище професійне училище» є формування національної ідентичності учнів, виховання громадянина України, здатного до самостійного мислення, суспільного вибору і діяльності, спрямованої на процвітання України.

Це цілісна, узгоджена система роботи всього педагогічного колективу, яка вибудована за такими напрямками діяльності: військово-патріотичне виховання, духовно-моральне виховання, громадянська освіта, виховання історичної пам'яті, волонтерська діяльність, підтримка інститутів громадянського суспільства, громадських ініціатив дітей та молоді, інформаційна підтримка національно-патріотичного виховання.

Повномасштабне вторгнення російських агресорів на територію України внесло свої корективи в усі сфери суспільного життя. Особливо вразливою є освітня галузь, оскільки вона стосується дітей та молоді, – основи нашого майбутнього. І саме тому, швидка реакція та виважені кроки в освітньо-виховному середовищі є відповідальним викликом для педагогічної спільноти України. Громадянська освіта займає особливе місце у цьому вимірі. Її виняткова місія полягає не лише у допомозі на шляху до розуміння дітьми й молоддю механізмів функціонування різних аспектів суспільного життя, а й у сприянні формуванню у них стійких демократичних цінностей [5].

Важливими моральними цінностями, які визначають патріотичну поведінку особистості, є совість, чесність, свобода, справедливість, повага, толерантність, гідність, відповідальність. Моральність особистості стимулює патріотичну поведінку, застерігає від правопорушень.

В училищі проведено ряд заходів соціально-психологічною службою: лекції, тренінги, диспути, бесіди на теми: «Попередження насильства щодо дітей у сім'ї», «Профілактика кризових ситуацій», «Протидія виявам насильства», «Сім'я, етика сімейних стосунків», «Здоровим бути –

престижно», «Стоп булінг!» та ін.

Заклад співпрацює з Клінікою, дружною до молоді, Шосткинським відділом поліції, дитячою кримінальною службою, міським центром безоплатної правової допомоги, Шосткинською міськрайонною філією Сумського обласного центру зайнятості.

У сучасних умовах важливо, щоб молоде покоління не тільки пов'язувало своє майбутнє з Україною, а й хотіло берегти, розбудовувати й захищати її. Тому захист Вітчизни – почесний обов'язок кожного.

Метою військово-патріотичного виховання є формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття любові до України, пошани до видатних вітчизняних історичних діячів, готовності до виконання громадянських і конституційних обов'язків

Освітні заходи спрямовані на відновлення й відкриття закритих сторінок історії України та видатних особистостей українського державотворення. Без минулого – немає майбутнього.

З цією метою проводяться конференції, засідання круглого столу, тематичні зустрічі із залученням учасників бойових дій різних війн, готуються тематичні виставки, проводяться екскурсії, учні беруть участь у міських та обласних тематичних заходах, проводиться пошукова робота.

Кожне покоління українців зобов'язане захистити пам'ять про тих, хто ціною свого життя, силою волі, нескореного духу та характеру зробив усе для того, щоб не загасити вогонь свободи і вільнодумства, права називатися українцем і жити у вільній Україні.

Саме для цього в різних регіонах країни складаються книги пам'яті загиблих синів і дочок України в російсько-українській війні. Не винятком став і наш навчальний заклад. Розпочата робота над створенням Книги пам'яті, присвяченій загиблим героям-випускникам.

В історико-краєзнавчому музею ДПТНЗ «Шосткинське ВПУ» зберігаються матеріали про героїв-випускників, які навіки залишаться на сторінках сумної історії нашого училища, створена постійно діюча виставка, присвячена загиблим випускникам ДПТНЗ «Шосткинське ВПУ». Пам'яті В. Кондратенка встановлена меморіальна дошка, відбувся мітинг-реквієм, присвячений урочистому її відкриттю. Відбулися заходи з нагоди презентації книги В. Кондратенка, куди ввійшли спогади викладачів, майстрів, колишніх учнів про героя. Відеоробота про нашого учня посіла I місце у міському конкурсі IT-технологій. Сьогодні кімната слави поповнюється новими іменами (їх вже 25, на жаль).

На виховних годинах частими гостями є учасники бойових дій, випускники, які сьогодні боронять кордони нашої країни та інші герої нашого міста.

З метою формування ціннісних орієнтирів учнівської молоді, вивчення духовно-історичної спадщини України, поваги до народних традицій і звичаїв, обрядів, фольклору проводяться заходи різного формату: патріотичні ігри з учнями шкіл «Козацькому роду нема переводу», свято родинної пісні, фестиваль «Вареники-Шостка-Фест», зустрічі з видатними

людьми, щедрувальний вертеп, учні беруть участь у міському конкурсі «У світі все починається з мами», йде пропагування української мови (день писемності, День рідної мови, Шевченківські свята, «Вишиванка – генетичний код нації», День української хустки.

Одним із ключових напрямків національно-патріотичного виховання сьогодні є волонтерська робота.

Участь молодих людей у волонтерському русі допомагає їм формувати власні лідерські якості і творчі здібності, активну громадську позицію, сприяє самовираженню особистості, дає їм можливість зробити особистий внесок у вирішення соціальних проблем, випробувати свої можливості, беручи участь у проєктах і програмах соціальної спрямованості [7].

Повномасштабна війна росії проти нашої країни залучила сотні тисяч українців до волонтерства, в тому числі і молодь.

Волонтерській діяльності в Шосткинському вищому професійному училищі відводиться вагоме місце.

Ще у 2002 році лідерами учнівського самоврядування Шосткинського вищого професійного училища було створено волонтерський загін «Небайдужі серця», який мав на меті не залишатися осторонь всіх викликів, поставлених суспільством: підтримка здорового способу життя, захист довкілля, здійснення посильної допомоги дітям з особливими потребами, літнім людям, ветеранам другої світової війни, воїнам-учасникам Антитерористичної операції та операції Об'єднаних сил, їх родинам; проведення дослідницько-пошукової роботи; співпраця з місцевими волонтерськими організаціями тощо. Результатом такої роботи є численні заходи, уроки мужності, акції та зустрічі, які сприяють залученню учнівської молоді до вирішення важливих соціальних проблем та формуванню гармонійної, громадсько-активної особистості.

У 2016-2017 навчальному році волонтери закладу започаткували видання учнівського альманаху у межах обласного конкурсу волонтерських загонів «Ветеран живе поруч». Видання є своєрідним звітом про щорічну роботу волонтерського загону.

Кожного навчального року зібрані матеріали презентувалися на спільному засіданні історико-краєзнавчого гуртка, волонтерського загону «Небайдужі серця» та засіданні лідерів учнівського самоврядування. Перший номер такого журналу вийшов у 2017 році. Кожен альманах має свою назву, підпорядкований певній пошуковій роботі. На сьогодні - це вже 6 видань.

Варто відмітити, що наш альманах не один рік поспіль посідав призові місця в області, а також неодноразово ставав лауреатом Міжнародного конкурсу шкільних медіа в м. Миколаєві.

З часу повномасштабного вторгнення росії в Україну основним напрямком нашої діяльності стала допомога Армії. Волонтери закладу разом з усім педагогічним колективом активно включилися в роботу і почали новий вид волонтерства: плетіння маскувальних сіток та кікімор для потреб ЗСУ. Десятки кікімор та сотні метрів маскувальних сіток було відправлено за призначенням.

Волонтери закладу мають у кого переймати досвід, адже у нашому місті є міські волонтерські організації: «Шостка Добро» та «З любов'ю в серці», які залучають до своєї роботи молодь міста і також на своєму прикладі показують, як сьогодні кожен з нас може підтримувати наших воїнів і наближати перемогу.

Приємно зазначити, що волонтерська діяльність нашого училища вже неодноразово була відзначена грамотами і подяками, а головне, словами вдячності від наших захисників.

Сьогодні наше суспільство об'єдналося і кожен українець намагається внести хоч крихту своєї допомоги і пришвидшити таку довгоочікувану перемогу. Тільки в єдності наша сила! Тільки разом до Перемоги!

Одним із принципів виховання у ДПТНЗ «Шосткинське ВПУ» є поєднання педагогічного керівництва з ініціативою і самодіяльністю учнів. З цією метою створено і є дієвим учнівське самоврядування.

Учнівське самоврядування підтримує всі ініціативи відділу молоді та спорту, бере участь у всіх заходах, запропонованих відділом, підтримує проекти обласного рівня: «Зробимо Україну чистою», фестиваль «Сходинки духовності», «Слобожанський оберіг», «Серце до серця», «Голос крові: ми українці», «Увіковічуємо слово Кобзаря», «Солодка випічка для бійців», «Ветеран живе поруч», «Моральний вчинок», «Мак пам'яті» та ін.

Учні закладу під керівництвом педагогів підготували цілий ряд проектів національно-патріотичного спрямування: «Я – українець, і я цим пишаюся», «Ми – Українці з великої літери», «Україна – моя країна, а Сумщина – наш рідний край», «Козацькому роду – нема переводу».

На початку навчального року у Шосткинському ВПУ стартував соціальний проєкт «Відбудуємо країну разом», який має за мету піднесення іміджу училища, виявлення і створення умов для розвитку творчо-обдарованої молоді, пропаганду робітничих професій українською та англійською мовами.

Проєкт має такі розділи: «Успішні випускники», «Живемо на повну», «Казкова майстерня».

Цікавою частиною проєкту є розділ «Успішні випускники». Щороку навчальні заклади випускають у самостійне життя частину своїх учнів. А чи завжди ми знаємо, як складається їхня доля? Ми вирішили вивчити це питання і зібрали інформацію про те, як влаштувалися наші випускники після закінчення закладу.

За підсумками такої пошукової роботи створили альбом «Успішні випускники Шосткинського ВПУ», де розмістилися цікаві історії кар'єрного сходження понад сотні колишніх наших учнів.

Наступний розділ проєкту – «Живемо на повну». Учні нашого закладу завжди беруть активну участь у роботі гуртків художньої самодіяльності, технічної творчості, у суспільно-наукових проєктах, спортивних змаганнях, святах, концертах, акціях (Флешмоб «Моя професія – моє майбутнє», Обласна акція ДИСТАНЦІЙНИЙ ТИМБІЛДІНГ, ПІДТРИМАЄМО ГЕРОЇВ).

У закладі існує чимало гарних традицій, ініціаторами яких є саме

учнівське самоврядування. Однією з таких є проведення щорічного рейтингового конкурсу серед найкращих учнів закладу – «ТОП ВПУ» .

Згідно з положенням конкурсу кожна група визначає найкращого учня за наступними критеріями: навчальні досягнення, активна участь у житті групи та училища, професійні навички, життєва позиція.

Матеріали конкурсантів оприлюднюються на сайті училища та на сторінці закладу у фейсбуці. Переможці рейтингового конкурсу визначаються рішенням журі, враховуючи результати онлайн-голосування.

Родзинкою в розділі «Живемо на повну» є агітбригада «Позитив», з уст якої лунає головний меседж проєкту: «Навчатися в училищі – модно і престижно» .

На базі нашого навчального закладу у 2022 році створено навчально-практичний центр з підготовки кваліфікованих робітників за професіями «кухар, кондитер, офіціант».

Розділ проєкту «Казкова майстерня», яка працює на базі цього центру, сьогодні є надзвичайно популярною серед малечі і школярів Шосткинської громади. Поряд з досвідченими майстрами училища наші учні проводять майстер-класи, таким чином вдосконалюючи свої професійні компетентності. А поки випікаються пиріжки, булочки, тістечка, піци гуртківці закладу розважають гостей. Тільки за цей рік у НППЦ відбулося більше 100 майстер- класів для школярів.

Результати роботи над проєктом «Відбудуємо країну разом» презентуються в «День кар'єри», який традиційно проводиться у кінці навчального року. День Кар'єри вшановує здобувачів освіти, які проявили себе протягом навчального року і мають здобутки за певними номінаціями (вони змінюються за потребою часу). В цьому році вони є наступними: волонтер року, журналіст року, спортивний олімп, творче сузір'я, лідер року, молодіжне підприємництво, екологічна ліга, ТОП ВПУ - 2023

Учніське самоврядування – ефективна форма підготовки суспільством свого гідного і прогресивного майбутнього.

З метою підвищення рівня обізнаності населення щодо роботи, що здійснюється у закладі у напрямку національно-патріотичного виховання, формування національної ідентичності учнівської молоді вся інформація про проведення заходів висвітлюється на сайті училища <https://shvpu.osv.org.ua/>, у соціальних мережах, відео розміщені на ютуб-каналі. Заклад тісно співпрацює з місцевим телебаченням, інтернет-газетою «Шостка-інфо». Педагоги та учні друкують свої доробки з даної теми у фахових газетах і журналах:

- «Час молодих» (обласне видання лідерів учнівського самоврядування);
- «Освіта Сумщини»;
- «Профтехосвіта»;
- «Освіта і суспільство».

Виховання учнівської молоді – це формування свідомого громадянина – патріота Української держави, активного провідника національної ідеї,

представника української національної еліти через набуття молодим поколінням національної свідомості, активної громадянської позиції, високих моральних якостей та духовних запитів.

Це комплексний процес та результат засвоєння й активного відтворення людиною соціально-культурного досвіду (знань, цінностей, норм моралі, традицій тощо) на основі її діяльності, спілкування і відносин, обов'язковий фактор розвитку особистості і виступає одним із основоположних соціальних процесів, що забезпечує повноправне існування людини в суспільстві.

Сучасний освітній процес має не тільки формувати необхідні компетенції, надавати ґрунтовні знання з різних предметів, але й формувати громадянина, духовно й морально зрілу особистість, готову протистояти викликам глобалізації життя [4].

Таким чином, сучасне виховання має здійснюватися у контексті національної культури, яка є унікальною, неповторною, зі своєю ментальністю та ґрунтуватися на моральних та патріотичних цінностях, вироблених українським народом упродовж століть. Саме за таким принципом і формується патріотична свідомість та утверджується національна ідентичність і громадянськість учнівської молоді у Шосткинському ВПУ.

Формування української громадянської ідентичності, український патріотизм повинен стати провідною виховною ідеєю усіх сучасних закладів освіти. Слава Україні!

Список використаної літератури

1. Журба К. О. Справедливість у смисложиттєвому вимірі особистості // Новапедагогічна думка: науково-методичний журнал. 2015. № 2 (82).
2. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі. К.: Знання України, 2010.
3. Нагорна Л. П. Ідентичність національна // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. К.: Наук. думка, 2005.
4. Філіпчук Г. Національна ідентичність: культурно-освітній вимір: Монографія. Чернівці: Друк Арт, 2016.
5. Шкільна І. М. Виховання відповідальності як вияву моральної самосвідомості у старших підлітків/ Матеріали УІІ Міжнародного фестивалю 28 педагогічних інновацій у 2-х т. Т.1 / [Упор. Назаренко Г.А.]. Черкаси: ЧОПОПП, 2015.
6. Національно-патріотичне виховання в закладі освіти Возсіятського ліцею.
URL:http://vozsiyatskeschool.edukit.mk.ua/informaciya_pro_zaklad/nacionaljno-patriotichne_vihovannya/?prnt=prnt&prnt=prnt&prnt=prnt&prnt=prnt&pvi=pvi&prnt=prnt&prnt=prnt
7. Українське волонтерство – явище унікальне. Йому завдячуємо

суверенітетом. URL: [https://www.ukrinform.ua/rubric-
society/2324579-
ukrainske-volonterstvo-avise-unikalne-jomu-zavdacuemo-
suverenitetom.html](https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2324579-ukrainske-volonterstvo-avise-unikalne-jomu-zavdacuemo-suverenitetom.html)

8. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді.
URL: <http://ippo.kubg.edu.ua/archives/6436>